

Spelend leren

digitale media
2-4 jaar

Colofon

'Spelend leren - Digitale media 2-4 jaar' is een uitgave van de Koninklijke Bibliotheek. Auteursrecht Koninklijke Bibliotheek, herziene uitgave november 2021. Het auteursrecht van de oorspronkelijke uitgave (november 2014) berust bij Stichting Kennisnet.

Deze publicatie is mede mogelijk gemaakt door een bijdrage vanuit het leesbevorderingsprogramma BoekStart (Stichting Lezen/Koninklijke Bibliotheek).

Coördinatie

Julienne van den Heuvel

Eindredactie

Andrea Berkelder

Teksten

Margreet Algra
Martine Borgdorff
Julienne van den Heuvel
Hester Otter
Weija Steffens

Vormgeving

Shan Swart

Foto's

Getty Images en privé

Inhoud

4 | **Speel, lees en kijk samen!**

Verbind boek, filmpje en spel met elkaar

8 | **Samen spelen op de digitale snelweg**

Doseren is het toverwoord

12 | **Mediaopvoeding: ook een taak van de kinderopvang?**

Begin met een visie op media

16 | **Spelen met media**

Stappenplan voor pedagogisch medewerkers

20 | **Prentenboeken: liever papier of digitaal?**

Kinderen hebben baat bij een goed digitaal boek

24 | **Tips voor thuis**

Ouders, aan de slag!

26 | **Peuters & 'nieuwe' media**

Richt je op de vorm en het doel van het inzetten van media.

30 | **De MediaDiamant: een schijf van 5 voor het opvoeden met schermen**

Samen bezig zijn met media gaat ook over het goede voorbeeld geven

34 | **Digitale prentenboeken en apps**

Waar vind je wat?

Voorwoord

Kinderen van nu groeien op in een digitale samenleving, zij zijn de zogenoemde digital natives. Smartphones, computers en tablets horen bij hun prille leventje. Van kleins af zijn kinderen gewend te klikken en te swipen. Deze ervaringen in hun eerste levensjaren zijn van grote betekenis voor hun verdere ontwikkeling. Dit geldt voor zowel taal- en cognitieve ontwikkeling als voor sociaalemotionele ontwikkeling en persoonlijke vorming.

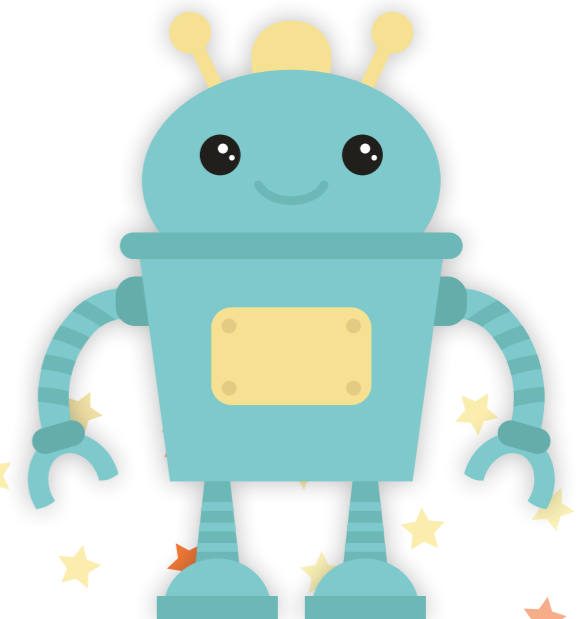
Hele kleintjes ontdekken met hun zintuigen door te kijken, voelen en zelfs te proeven. Het 'Speellezen' als voorproefje is een eerste stap naar het voorlezen. Vanaf een jaar of twee kan voorlezen ook via digitale prentenboeken en kinderboekenapps. Naast kwalitatief goede voorleesboeken vormen digitale kinderboeken een waardevolle bijdrage aan het voorleesplezier en daarmee aan de taal- en leesontwikkeling van jonge kinderen.

Boeken en digitale media vullen elkaar aan. Onderzoek heeft aangetoond dat digitale prentenboeken de woordenschat vergroten en bijdragen aan het verhaalbegrip, met name bij taalzwakke

kinderen.

Boeken lezen en het bezig zijn met digitale media kunnen elkaar daarbij versterken. Door afwisselend boek en computer of tablet te gebruiken ontstaat een goede samenwerking en nóg meer leesplezier.

Digitale prentenboeken voor op de computer en apps voor smartphone of tablet zijn er ook voor hele jonge kinderen. Om hen daarvan optimaal te laten profiteren is goede begeleiding van groot belang. Pedagogisch medewerkers moeten op de hoogte zijn van digitale ontwikkelingen en van een goed en verantwoord gebruik van digitale media met jonge kinderen, ook om ouders te kunnen informeren. Daarom biedt deze brochure een handreiking om de kinderopvang toe te rusten met kennis over verantwoord gebruik van digitale media met jonge kinderen.

Speel, lees en kijk samen!

Buitenspelen, vrij spel, voorlezen...

We zijn het er allemaal wel over eens dat dit belangrijk is voor de ontwikkeling van (jonge) kinderen. Het is goed om te zien dat veel kinderdagverblijven en scholen daar aandacht aan besteden. Er zijn steeds meer mooie buitenruimtes waar kinderen op ontdekkingstocht kunnen gaan. Er wordt gezond gegeten, veel bewogen en (onder andere met dank aan BoekStart in de kinderopvang), er zijn ook steeds vaker mooie, uitdagende prentenboeken op de groep te vinden. En schermen? Nee, met jonge kinderen worden geen digitale media gebruikt. Dat is voor thuis.

Maar wacht even.

Steeds meer kinderopvangorganisaties werken met een zogenaamd digitaal ouderportaal. Handig voor de administratie en de communicatie met ouders. Het portaal biedt immers de mogelijkheid om ouders met foto's op de hoogte te houden van de belevenissen van hun kinderen. Het scherm wordt misschien niet (altijd) met de kinderen gebruikt, maar er zijn wel degelijk digitale media op de groep aanwezig.

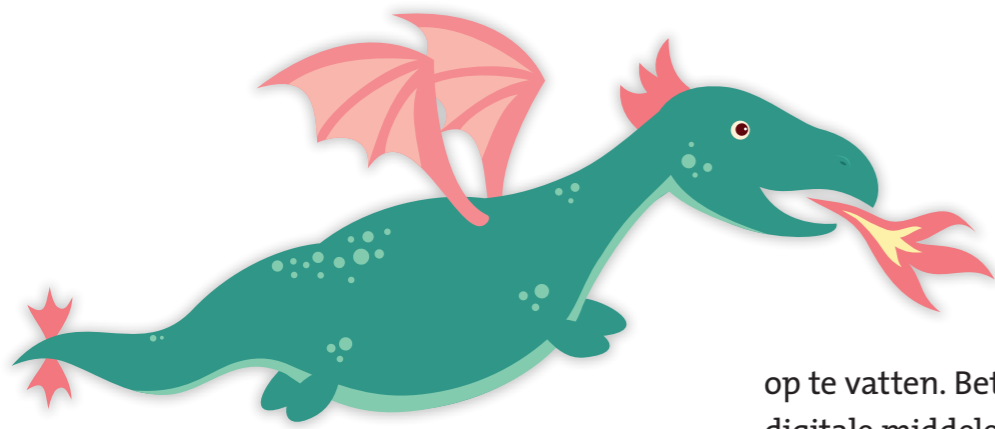
Denise Bontje is taalkundige en theatermaker en schudt als @DmaakthetBont de boel graag een beetje op als het om taal, media(opvoeding) en spelen gaat!

Kortom, of je het nu wilt of niet, kinderen komen niet alleen thuis en op straat in aanraking met media, maar bewust of onbewust ook op de opvang. Sterker nog, kinderen weten niet anders. Zij groeien op in een wereld die met de dag digitaler wordt. Het jaarlijkse Iene Miene Media-onderzoek (Netwerk Mediawijsheid) wijst uit dat kinderen niet alleen op steeds jongere leeftijd in aanraking komen met schermen, ze gebruiken media ook steeds langer.

De hoogste tijd voor actie dus.

In een ideale wereld zou mediaopvoeding onderdeel moeten zijn van de reguliere opvoeding en al moeten plaatsvinden vanaf de geboorte. De realiteit is echter dat ouders zich vaak pas zorgen maken op het moment

dat hun kind aan het scherm geplakt zit. Hoe zit dat bij professionals? Zij zien hoe kinderen omgaan met media en moeten vanwege werk zelf ook gebruik maken van digitale media, terwijl ouders over hun schouders kritisch meekijken.

Als professional kun je drie dingen doen:

Optie 1 is ervoor zorgen dat kinderen op de opvang niet in aanraking komen met schermen onder het mom 'dat doen ze thuis al zoveel'. Daarmee ontken je echter de wereld waarin kinderen opgroeien. Is de opvang (en het onderwijs) niet een plek waar de wereld van het kind in mag terugkomen?

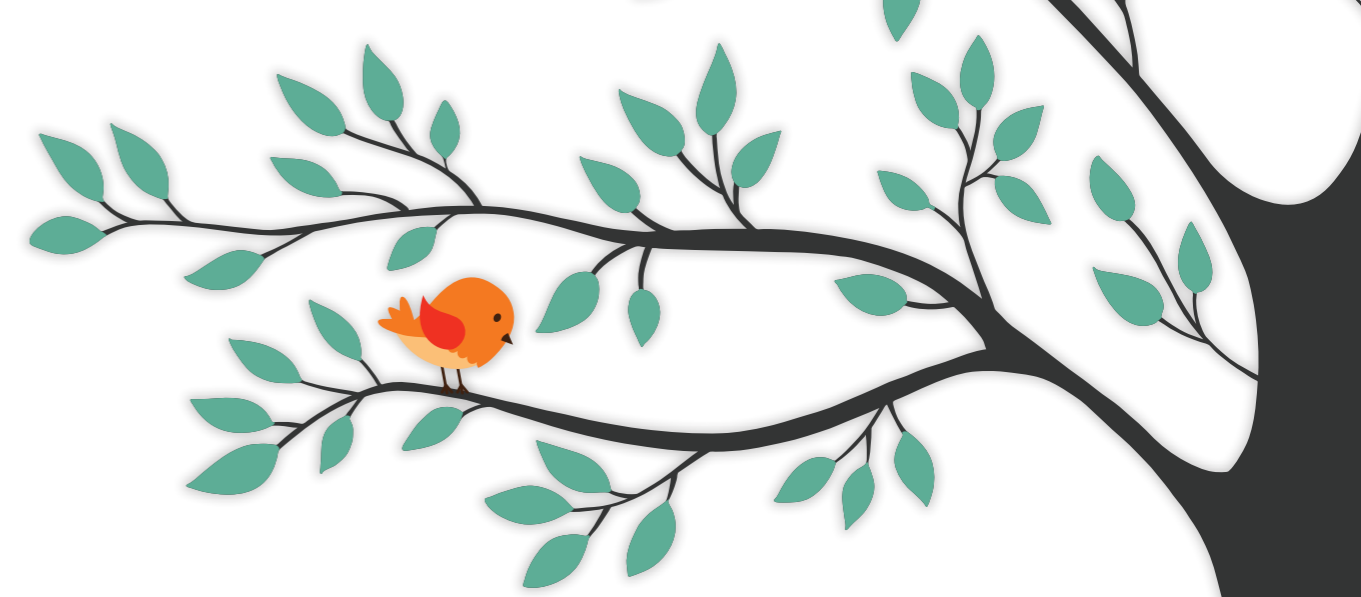
Optie 2 is de technologische ontwikkelingen omarmen en inspringen op elke trend die voorbijkomt. De vraag is echter of dit zinvol is. Niet alleen zijn de technologische ontwikkelingen continu in beweging (en verdwijnen apparaten net zo snel als ze zijn gekomen); daarnaast zijn niet alle technologische ontwikkelingen geschikt voor jonge kinderen.

Komen we automatisch bij optie 3: met een kritische blik de ontwikkelingen volgen en vooral bepalen welk voorbeeld je aan kinderen (en ouders) wilt geven.

Misschien maak ik je keuze wat makkelijker door mediaopvoeding nog iets breder

op te vatten. Betrek het niet alleen op de digitale middelen, maar vlieg mediabreed aan en betrek daar dus ook het boek bij. En kijk wat er gebeurt als je verschillende media aan elkaar koppelt en verbindt aan spel?

Ik roep deze professionals die werken met (jonge) kinderen op om stelling te nemen en na te denken hoe ze ouders kunnen ondersteunen bij mediaopvoeding. Welk voorbeeld wil je geven aan kinderen en ouders? Denk na hoe je verschillende media (oud, nieuw, digitaal en analoog) wilt gebruiken om kinderen in een rijke context te kunnen laten opgroeien, spelen en bewegen. Stel daarom geregeld de vraag 'waarom wil ik media inzetten (met welk doel?) en voor wie?'. Dat bepaalt namelijk ook welke media je wilt inzetten. Tot slot draait het allemaal om jou als professional. Jij moet de regie voeren: begeleiden, keuzes maken, verbinden en zo eruit halen wat erin zit. Juist door boek, filmpje en spel met elkaar te verbinden maken we de wereld voor kinderen groter, rijker ...

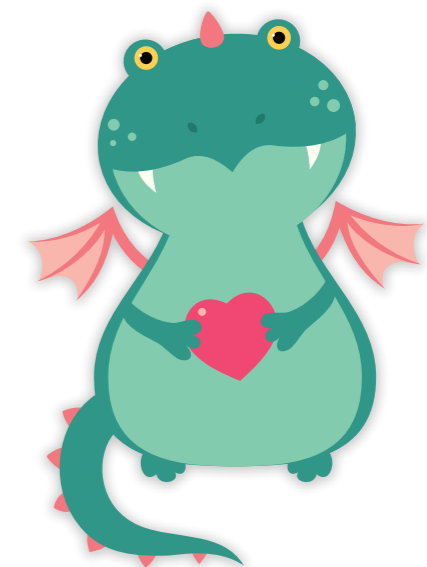
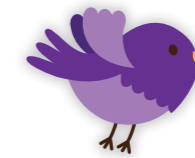

Betrek ouders niet door ze alleen van informatie te voorzien, maar vooral door ze te inspireren om op een andere (brede) manier naar mediagebruik te laten kijken. Laat ook ouders zien en ervaren hoe leuk het is om samen te lezen én om samen te kijken. Verleid ze om niet alleen de film, maar ook het boek te kijken (in willekeurige vorm), omdat het een mooie aanleiding kan zijn voor een gesprek. Daag ze uit om samen aan de slag te gaan: online en offline.

Maar wil je dat ouders dat doen, doe het dan vooral ook zelf. Dus aan de slag in de Bibliotheek en op de groep. Benut de kracht van mediabreed en laat zien hoe je bewuste keuzes kunt maken en daarmee het leven van kinderen kunt verrijken. Daar draait het om bij mediaopvoeding. Aan de slag dus: speel, lees en kijk samen.

Geniet en geef ruimte aan kinderen om wat ze gezien of gehoord hebben te verwerken in spel. Daar kun je een voorzet voor geven, maar soms is dat niet eens nodig. Speel in op het moment (kijk en luister dus goed naar kinderen) en benut kansen.

Veel plezier!

Samen spelen op de digitale snelweg

Voor peuters zijn tablets, smartphones en computers de gewoenste zaak van de wereld. Thuis spelen ze er vaak al mee. In de kinderopvang is men vaak voorzichtiger. Terecht of niet?

Zeg 'ns eerlijk? Hoe vaak kijk jij per dag op je smartphone? Even checken of je een whatsappje of e-mail hebt ontvangen of je timeline van Twitter scannen?

Kleine kinderen zien dat natuurlijk ook. Ook al weet een baby'tje in de box niet precies wat volwassenen doen met die apparaten, onbewust registreert het brein wel de handelingen. Hoe jong ook, ze zien precies wat je doet. Swipen, op knopjes drukken, een foto maken. En dat is voor zo'n klein hummeltje natuurlijk reuze interessant.

Touchscreens, apps en filmpjes biologeren ukkies van jongs af aan. Deze digital natives, zoals de generatie wordt genoemd die vanaf de geboorte is omringd door technologie, ervaren de constante aanwezigheid van interactieve middelen als vanzelfsprekend. Wist je dat ruim 70 procent van

Doseren is het toverwoord

de educatieve apps in de Appstore wordt gemaakt voor peuters en kleuters? Het is dan ook onvermijdelijk dat een kind op een dag zelf ook een spelletje wil spelen, een filmpje wil zien of een selfie wil maken met papa's tablet of mama's smartphone.

Kinderbrein

Toch vragen deskundigen zich af of het wijs is dat kinderen al op zo'n jonge leeftijd met digitale media te maken krijgen. Tegenstanders beweren dat het slecht zou zijn voor de hersenontwikkeling. Sommigen pleiten zelfs voor technologische geheelonthouding voor jonge kinderen. Maar is het gebruik van digitale media echt veel risicovoller voor de allerkleinsten dan voor volwassenen? Psycholoog en bijzonder hoogleraar Mediaopvoeding Peter Nikken, verbonden aan het Nederlands Jeugd-instituut, betwijfelt het.

Als specialist op het gebied van jeugd, media en mediaopvoeding doet Nikken regelmatig onderzoek naar de effecten van media op jonge kinderen. 'Bij de opkomst van de televisie werd ook gezegd dat televisie en radio slecht zouden zijn voor de ontwikkeling van het kindbrein. Terwijl geen enkele volwassene het idee heeft dat

Wat is verantwoord?

Steeds meer kindcentra verkennen de mogelijkheden om digitale media in de kinderopvang in te zetten. De Bibliotheek kan daarbij helpen, bijvoorbeeld door kennis te delen en te adviseren over verantwoord gebruik en kwalitatief goed aanbod.

Maar wat is eigenlijk verantwoord gebruik? Voor kinderen tot twee jaar wordt geadviseerd om zo min mogelijk gebruik te maken van tablets en televisie, omdat het op die leeftijd geen meerwaarde heeft. Het gaat ten koste van de tijd die wordt besteed aan spelen en leren in de echte wereld. Vanaf twee jaar kan spelen met een tablet heel leuk zijn. Media kunnen dan een extraatje zijn in het groeiproces van jonge kinderen, bijvoorbeeld in hun spel. Kinderen leren op hun beurt te wachten en samen te spelen. Ook kun je een extra beleving meegeven aan het voorlezen van een digitaal prentenboek, in de vorm van een app of WePboek. De voorleescultuur

thuis en in de kinderopvang kan zo worden verrijkt. Wetenschappelijk onderzoek heeft aangetoond dat digitale prentenboeken de taalontwikkeling stimuleren, de woordenschat vergroten en bijdragen aan het verhaalbegrip.

Als peuters met digitale media spelen, is begeleiding door een volwassene wel een must. Peuters hebben nog hulp nodig. Bovendien bepaal jij wat ze zien en doen en dat is wel zo veilig. Als pedagogisch medewerker kun je de interactie tussen jou en de kinderen stimuleren. Dat doe je door vragen te stellen, opdrachtjes te geven, kinderen mee te nemen in het verhaal. Zonder die interactie hebben digitale media op deze jonge leeftijd geen aantoonbare meerwaarde. Uiteraard is het ook belangrijk dat je kiest voor aanbod dat aansluit op de ontwikkelingsfase en de belevingswereld van het kind.

Laat je adviseren door experts!

Het aanbod aan kinder-apps is enorm. De Bibliotheek heeft de

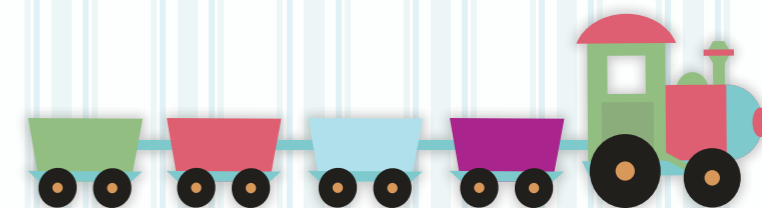
expertise in huis om pedagogisch medewerkers te laten ontdekken wat de mogelijkheden van digitale media zijn. De blik is daarbij vooral gericht op de digitale geletterdheid en leesbevordering. Ook is er behoefte aan advies over de keuze van geschikte media-apparaten en ondersteuning bij het inpassen van media in het dagritme. Het beheersen van digitale vaardigheden staat voorop.

Pedagogisch medewerkers kunnen verschillende trainingen volgen, bijvoorbeeld van BoekStart of Kind & Media, om meer kennis te verwerven over interactief voorlezen, mediawijsheid van 2-4 jarigen en het digitale aanbod. Heb je als pedagogisch medewerker die kennis in huis, dan kun je ook fungeren als een betrouwbare bron voor ouders. Je kunt advies geven over hoe digitale media het beste kunnen worden gebruikt en welke apps educatieve waarde hebben. Dat zorgt ook voor verdere professionalisering van de kinderopvang.

hij of zij zich minder goed heeft ontwikkeld door die media. We voeren nu eigenlijk weer hetzelfde debat. Digitale media zijn niet per definitie slechter dan legoblokjes of krijtjes. Als je het maar gedoseerd aanbiedt. Het is de verantwoordelijkheid van de ouders en de professionals om de balans te bewaren tussen werken met digitale

media en (buiten)spelen. Als een kind af en toe een spelletje op de smartphone doet en daarnaast heel veel ravot, tekent of muziek maakt, dan leert een kind alle vaardigheden die hij nodig heeft in het dagelijks leven. Het is spijtig en onterecht dat het gebruik van digitale media door jonge kinderen negatief wordt bestempeld.'

Beginnen met media

Tijdsbesteding digitale media

De meeste kinderen zijn op dagelijkse basis bezig met YouTube (Kids) (64%) en televisiekijken (59%), waarvan YouTube de meest tijdsintensieve bezigheid is.

Vrijwel alle media worden tijdsintensiever gebruikt naarmate kinderen ouder worden. De grootste toename zien ouders in videogames (0-2 jaar: 5 minuten, 3-4 jaar: 14 minuten, 5-6 jaar: 20 minuten) en YouTube (0-2 jaar: 20

minuten, 3-4 jaar: 26 minuten, 5-6 jaar: 31 minuten).

Kinderen met een niet-Westerse migratieachtergrond maken intensiever gebruik van digitale media dan kinderen van ouders met een Nederlandse achtergrond. Daarbij gaat het vooral om televisie (31 vs. 22 minuten), YouTube (37 vs. 23 minuten), videogames (16 vs. 11 minuten) en verhaaltjes/muziek (8 vs. 5 minuten).

Tijdsbesteding zonder beeldscherm

Jonge kinderen zijn vooral binnen actief bezig, ongeveer de helft doet dit per dag minstens een uur met anderen (49%), ongeveer drie op de tien minstens een uur alleen (30%). Wanneer zij buiten iets ondernemen is dat meestal met anderen (79%), maar een gedeelte doet dit ook alleen (39%). Naarmate zij ouder worden, brengen kinderen meer tijd buiten door, zowel alleen als met anderen.

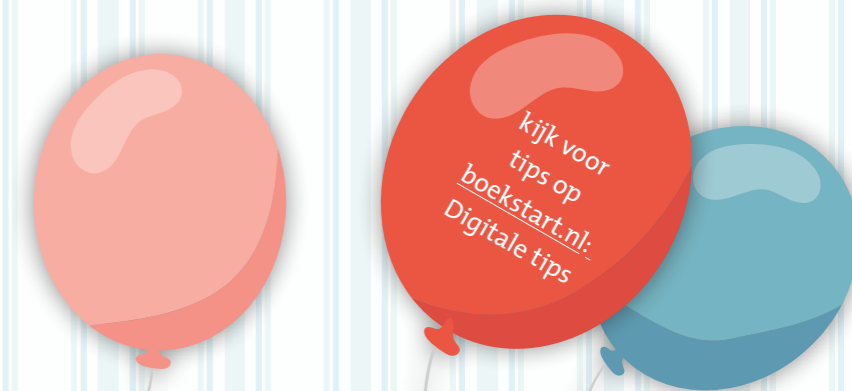
Bron: 'Iene Miene Media Monitor 2021' (Netwerk Mediawijsheid).

https://www.mediawijzer.net/wp-content/uploads/sites/6/2021/03/NMW_ienemienemedia2021-v2.pdf

Beloning

Nikken merkt dat er vaak zorgen zijn over mediagebruik door de allerkleinsten. Maar wat de hoogleraar betreft kan een tablet in de kinderopvang of peuterspeelzaal ook juist iets toevoegen aan de ontwikkeling van jonge kinderen. 'Het effect van tablets op het jonge brein is nog niet voldoende onderzocht. We weten nog niet of het per sé slecht is of juist goed. Maar het is natuurlijk niet voor niets dat digitale media een enorme aantrekkingskracht hebben op jonge kinderen. Het voldoet blijkbaar aan een bepaalde behoefte. Het sluit goed aan bij de ontwikkelingsfase waarin kinderen van

2 tot 4 jaar zitten. Veel bewegende beelden, opvallende geluiden, deuntjes, liedjes en grote duidelijke kleurvakken. Bovendien kunnen ze onder de juiste condities behulpzaam zijn. Kinderen kunnen bijvoorbeeld oefenen met het benoemen van voorwerpen of kleuren. En ze ontwikkelen hun oog-handcoördinatie. Wat ze zien, mogen ze aanraken. Ook ervaren jonge kinderen een sterke beloningsprikkel wanneer ze met een tablet mogen spelen. Ze krijgen direct feedback en ze worden meteen beloond als ze iets gepresterd hebben. Dat geeft zelfvertrouwen.'

kijk voor tips op boekstart.nl.
Digitale tips

Afspraken

Overigens zijn digitale media volgens Nikken geen kwestie van 'moeten'. Het gaat er vooral om dat je als ouders of kindercentrum een bewuste keuze maakt. 'Wil je hier als kinderopvangorganisatie iets mee gaan doen, dan doe je er goed aan om kinderen mediawijs te maken. Zo help je ze voorbereiden op de digitale samenleving. Het beste is om je visie over digitale media in het pedagogisch beleidsplan te verankeren. Dat betekent dat je goed moet

nadenken over wat je kinderen wilt meegeven over verantwoord mediagebruik. En wat juist niet? Je kunt in zulk beleid afspraken vastleggen over de tijd die kinderen op digitale media doorbrengen en criteria voor welke media wel of juist niet geschikt zijn voor kinderen. Ook kun je ouders inspraak geven in hoe media door kinderen mogen worden gebruikt. Op basis van zo'n visie- of missiedocument kun je richtlijnen en protocollen opstellen. Dat werkt voor alle betrokkenen heel verhelderend.'

Breinfacts

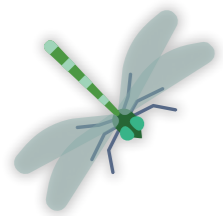
In experimenten is te zien hoe peuters digitale media soms verkiezen boven kleurrijk speelgoed, en in een enkel geval zelfs boven hun eigen moeder. Volgens sommige wetenschappers spreken beeldschermmedia, zoals de tablet,

vooral de rechter hersenhelft aan: visuele prikkels, ruimtelijke interpretaties en emoties. Jonge kinderen functioneren vanuit die rechterhersenhelft. Anderen zeggen dat het komt doordat kinderen vooral belangstelling

hebben voor media en technologie die niet te ver afwijken van hun ontwikkelingsniveau. Een touchscreen is geschikt voor de allerjongsten omdat het uitstekend aansluit bij hun motorische en cognitieve ontwikkelingsniveau.

Lees meer in 'Schermgaande jeugd' (2014) van Patti Valkenburg.

Mediaopvoeding: ook een taak voor de kinderopvang?

Kinderen komen op steeds jongere leeftijd en steeds meer in aanraking met digitale media. Ook kinderopvangorganisaties merken dit en vragen zich vaker af of zij ook een rol kunnen vervullen in de mediaopvoeding van jonge kinderen.

In de meeste gezinnen is een tablet of spelcomputer inmiddels eerder regel dan

uitzondering.

In de kinderopvang druppelt het gebruik van digitale media wat langzamer door. Kinderen vinden het leuk: ze zitten gebiologeerd te kijken naar het scherm. Maar wil je dat eigenlijk wel? Hebben ze daar wat aan? En hoe zorg je er als pedagogisch medewerker voor dat je media zo inzet dat het kinderen ondersteunt bij hun ontwikkeling?

Op veel kinderopvanglocaties worden digitale media ingezet. Het gaat dan niet alleen om tablets, maar ook om televisie, dvd-spelers, computers, radio's en gameconsoles. Maar er zit vaak geen visie of beleid achter. Algemene richtlijnen binnen de kinderopvang zijn er niet. Het is voor veel

Begin met een visie op media

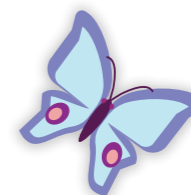
Hester Heerdink en Marianne van Teunenbroek werkten als adviseur en trainer bij Sardes en coördineerden Kind & Media. Dit artikel is gebaseerd op 'Wel of geen tablet op de groep' van Denise Bontje (voorheen Sardes) in de oorspronkelijke uitgave *Spelend leren* (2014).

pedagogisch medewerkers dan ook lastig om te bepalen wanneer het zin heeft om digitale media in te zetten en hoe je dat dan doet.

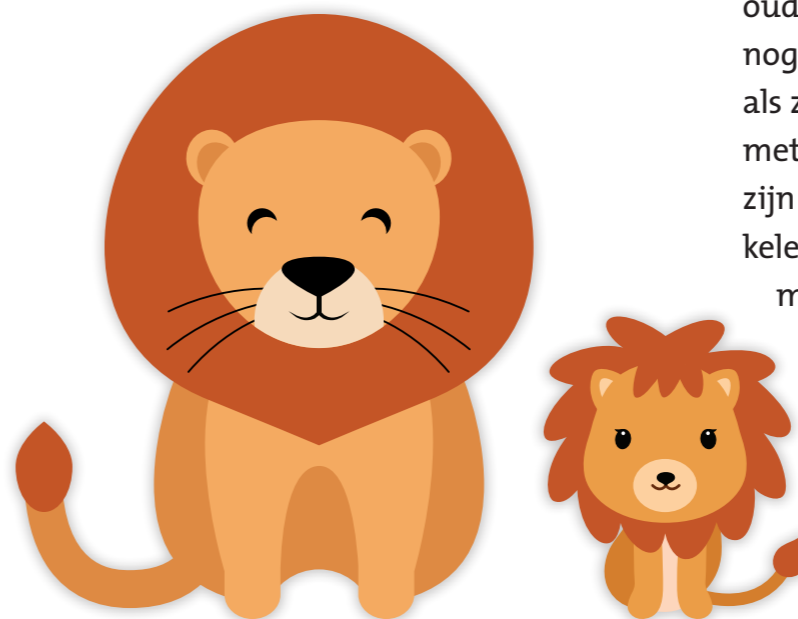
Visie als leidraad

Kind & Media heeft de ambitie om professionals in de kinderopvang bewust te maken van hun rol bij mediaopvoeding. Ons doel is om pedagogisch medewerkers te leren om in de omgang met jonge kinderen bewust en adequaat gebruik te maken van media. Hiervoor is het belangrijk dat kinderopvangorganisaties een visie hebben op media en jonge kinderen en dat zij beleid voeren dat hierop aansluit. De missie van Kind & Media is dan ook: 'Alle kinderopvangorganisaties ontwikkelen een visie op het gebruik van (digitale) media in de kinderopvang'. Want een krachtig beleid begint met een sterke visie. Een visie hebben op het gebruik van (digitale) media betekent overigens niet een keuze voor méér media-gebruik in de kinderopvang. Het kan ook

zijn dat een organisatie besluit om helemaal niets te doen met media. Dat is ook prima, als het maar een onderbouwde keuze is.

Ouders letten ook op de manier waarop de kinderopvang omgaat met digitale media. Zij willen weten wat hun kind doet met digitale media en vragen zich af hoeveel tijd hun kind achter een scherm doorbrengt tijdens een dag op de opvang. De komst van de tablet op veel groepen die dient voor administratie, observatie en de communicatie met ouders, leidt ook tot vragen van ouders. Heeft de pedagogisch medewerker nog wel genoeg aandacht voor mijn kind als ze op een tablet werkt? En hoe zit het met de privacy? Dit soort vragen van ouders zijn eveneens aanleiding voor het ontwikkelen van een visie en een doordacht beleid met afspraken. Op die manier kun je aan ouders uitleggen wat je wel en niet

doet, en waarom. Ook wanneer de tablet niet gebruikt wordt samen met kinderen: als pedagogisch medewerker ben je een voorbeeld voor kinderen (en ouders). Het is dus verstandig om met elkaar af te spreken hoe, wanneer en met welk doel de tablet wordt gebruikt.

Meerwaarde en balans

Als je media wél gebruikt met kinderen samen, hoe kun je dat dan op een verantwoorde manier doen? Digitale media kunnen een positief effect hebben op de ontwikkeling van kinderen. Wanneer op de groep een thema wordt behandeld, kunnen naast gewone boeken, tablets met apps, filmpjes en geanimeerde prentenboeken een waardevolle aanvulling zijn. Vragen als: 'Hoe vangen beren in het wild hun vis?', 'En hoe kom je met een raket op de maan?' zijn lastig om met een echte ervaring te beantwoorden, maar met een filmpje van het internet krijgen kinderen wel een indruk. Kinderen die niet kunnen wachten om zaadjes die zijn geplant te zien groeien, krijgen een goed beeld

door het spelen met een app waarin het hele proces wordt uitgevoerd. En een geanimeerde versie van een prentenboek inzetten naast het gewone prentenboek kan een positief effect hebben op de taalontwikkeling van kinderen.

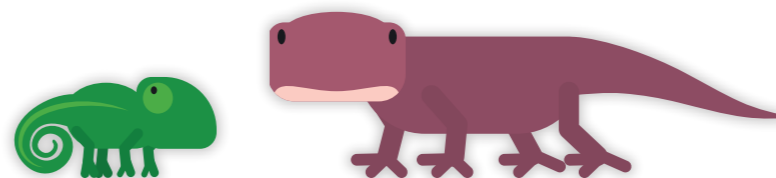
Maar kinderen leren het meest van levens-echte situaties, dus zelf iets laten ruiken, voelen en aanraken gaat voor. Kies je ervoor om daarnaast ook nog iets met media te doen, maak dan altijd een duidelijke verbinding tussen de online wereld en de echte wereld. Belangrijk is dus dat pedagogisch medewerkers zoeken naar de balans tussen online en offline activiteiten en dat de inzet van digitale media daadwerkelijk meerwaarde biedt. Pedagogisch medewerkers moeten zichzelf dan ook altijd de vraag stellen: 'Wat wil ik bereiken, en op welke manieren kan ik kinderen dat het best laten ervaren?'

Pedagogische expertise

Voor kinderen is het gebruik van digitale media een groot feest. Maar om dit feest in goede banen te leiden, ervoor te zorgen dat kinderen er iets van leren en een goede balans te vinden, blijven de expertise en de interactie van de pedagogisch medewerker nodig. Kinderen zelf voor een filmpje laten zitten of een half uur laten spelen met een app is daar niet bij. De pedagogisch medewerker speelt in op de vragen en de ervaringen van de kinderen. Hoe kan iets het beste worden opgelost? Hoe werk je samen? Het maakt daarbij geen verschil of je een prentenboek of een tablet gebruikt. Behalve 'hoe' is ook 'wat' belangrijk: wat biedt je kinderen aan? En voor welke leeftijd is het materiaal geschikt? Pedagogisch medewerkers hebben een belangrijke rol bij de keuze van het aanbod, maar de zoektocht naar kwalitatief goed aanbod is een behoorlijke uitdaging.

De rol van de Bibliotheek

De Bibliotheek kan kinderdagverblijven ondersteunen bij het maken van goede keuzes voor geschikte content. Zoals de Bibliotheek advies kan geven over boeken voor kinderen, kan zij dat ook voor digitale media. Bibliotheekmedewerkers weten bijvoorbeeld welke geanimeerde prentenboeken goed aansluiten op de leefwereld van jonge kinderen. Daarnaast kun je gebruik maken van websites als mediasmarties.nl of

cinekid.nl/applab. Daar staan beschrijvingen van verschillende soorten content en wat ze kunnen betekenen voor de ontwikkeling van kinderen.

Kind & Media heeft een training media-opvoeding voor pedagogisch medewerkers ontwikkeld. Daaromheen is een netwerk van trainers ontstaan die de training kunnen aanbieden aan pedagogisch medewerkers. Een groot deel van deze trainers bestaat uit medewerkers van bibliotheken. Tijdens de training leren zij aan pedagogisch medewerkers hoe ze digitale media zó kunnen inzetten dat het aanvullend is op de andere activiteiten. Op kindmedia.nl/trainingen is te vinden wie deel uitmaken van het netwerk van trainers Kind & Media.

Daarnaast ondersteunt Kind & Media kinderopvangorganisaties bij het ontwikkelen van visie en beleid. De uitkomst kan ook zijn dat een organisatie (nog) geen digitale media wil gebruiken met kinderen op de groep. Kiezen ze er wel voor, dan worden er afspraken gemaakt over hoe media op een verantwoorde manier kunnen worden ingezet. En dat gaat verder dan kinderen af en toe met een tablet laten spelen.

Spelen met media

Op steeds meer kindcentra worden digitale media ingezet. Apps, games en digitale prentenboeken zijn een waardevolle en leuke aanvulling op het bestaande spelaanbod. Maar hoe haal je er als pedagogisch medewerker ook echt het beste uit?

Stap 1

Wat wil je met digitale media?

Het ligt voor de hand: je kunt iets pas goed inzetten als je weet wat je ermee wilt. Dat geldt ook voor het aanbieden van digitale media op de groep. Je moet dus in de eerste plaats een visie hebben op mediaopvoeding. Vaak zal daar ook een belangrijke taak liggen voor je leidinggevende, al dan niet in samenspraak met de oudercommissie. In het meest ideale plaatje ontwikkelen management, team en ouders samen een gedeelde visie op mediaopvoeding in jullie kinderopvang. Dan is er ook voldoende draagvlak en betrokkenheid van alle partijen.

Een belangrijk voordeel van een duidelijke, eigen visie op mediaopvoeding is dat voor iedereen duidelijk is wat het kinderdagverblijf wil met media. Voor de medewerkers, maar ook voor de ouders. Ook kan in de visie worden vastgelegd wat pedagogisch medewerkers moeten kunnen en kennen om peuters en kleuters bewust en veilig te leren omgaan met digitale media. Een visiedocument zorgt er intern voor dat alle pedagogisch medewerkers op dezelfde wijze de kinderen op de groep ondersteunen met media. Zo hangt de inzet en meerwaarde van digitaal aanbod niet af van het persoonlijke enthousiasme van een of meer pedagogisch medewerkers, maar is de visie verankerd in het pedagogisch beleid.

Is er op jouw kindcentrum nog geen visie of is deze jou niet bekend? Vraag er dan naar bij je leidinggevende.

tip!

De publicatie 'Samen wijs met Media' van Cubiss is een hulpmiddel voor managers én pedagogisch medewerkers om media een plaats te geven binnen het pedagogisch beleid. Kijk op cubiss.nl/samen-wijs-met-media.

Stap 2

Wat bied je kinderen aan?

Natuurlijk kies je voor kwaliteit en selecteer je alleen het beste. Maar hoe weet je of een app of e-book ook echt goed is voor de peuters op jouw groep?

Voor kinderen van 2 tot 4 jaar spelen in apps vaak de volgende elementen een rol: spelen, leren (vormen, kleuren etc.), verhalen, puzzelen en muziek. Om de apps te vinden die bij jouw groep passen, kun je terecht op websites of blogs. Voorbeelden zijn mediasmarties.nl en kindmedia.nl. Ook de mediacoach van de Bibliotheek kan het kindcentrum op weg helpen.

Waar moet je op letten bij het kiezen?

Een goede app of website is:

Aantrekkelijk

De app of site is leuk, overzichtelijk en visueel aantrekkelijk en heeft een simpel startscherm en een heldere navigatie met duidelijke iconen. De app of site past bij de belevingswereld van het kind en staat niet vol reclame.

Betrouwbaar

De site of app heeft een (voor kinderen lastig te bereiken) oudergedeelte met informatie en geeft voorafgaand aan het downloaden informatie over niveau en doel.

Gebruiksvriendelijk

De site of app voorkomt dat kinderen op verkeerde pagina's terechtkomen, zoals aankooppagina's, en stimuleert de betrokkenheid van ouders. De website of app heeft een korte laadtijd, weinig tekst en veel visuele en auditieve navigatie.

Houd ook rekening met techniek: is de app geschikt voor het apparaat waarmee je het wilt gebruiken? Is de app voor iOS (Apple) of voor Android? Is het voor een tablet of de computer?

Digitaal spelen doe je samen! Bij het inzetten van digitaal aanbod is de interactie heel belangrijk. Een peuter ontdekt de mogelijkheden met jouw hulp. Door vragen te stellen en kinderen te stimuleren om te onderzoeken en daar weer op in te spelen, vergroot je de educatieve waarde van een app of e-book.

gouden tip!

Gratis of betaald?

Als een app gratis is, heeft dat meestal een reden. Kinder-apps zijn in veel gevallen money-makers. Soms is er een 'lite'-versie (demo-versie) beschikbaar, een deel van de applicatie kan dan gratis worden uitgetest. Bevalt het, dan kun je de betaalde versie aanschaffen. Meestal kost een app tussen 1 en 5 euro.

Deze criteria zijn ook het uitgangspunt van de beoordelingen op kindmedia.nl.

Maak onderling duidelijke werkafspraken over het downloaden van betaalde apps. Wie draagt de kosten? Wie beheert het account voor de App Store of Google Play?

tip!

gouden tip!

Stap 3

Hoe zet je de media in?

Bij kinderen tot 4 jaar gaan spelen en leren samen. Spelen is leren. In hun spel bootsen ze de werkelijkheid van volwassenen na en daarmee leren ze hoe dingen gaan. Een jong kind maakt zelf geen onderscheid in leren of spelen: het vindt iets leuk om te spelen of niet. Als het daarbij ook nog iets leert, dan is dat mooi meegenomen.

De meerwaarde van digitale media bij het spelend leren ligt in de interactieve mogelijkheden. Een kind raakt iets aan op het scherm en er gebeurt wat. En juist digitale media kunnen maatwerk bieden. Ze hebben de technische mogelijkheden om in te spelen op de individuele behoefte, kennis, kunde en wensen van een kind. In veel apps is er de keuze tussen verschillende spelvormen of activiteiten. Wordt het een verhaaltje, een liedje of een spel? Het kind bepaalt zelf waar het op dat moment zin in heeft en in welk tempo.

Wat spreekt peuters aan?

- Muziek/liedjes/rijmpjes, fantasiefiguren, visuele humor en een onderwerp als eten.

- Korte verhalen met (vrolijke) spanning en een plot. Jonge kinderen denken mee en zijn op zoek naar uitdagingen en willen probleempjes oplossen.

- Afwisseling. De aandacht verslapt nog snel. Programma's die afwisseling bieden, maken het gemakkelijker voor de kinderen om zich langer te concentreren.

- Aanleiding voor imitatie en identificatie. Kinderen leren door

elkaar, volwassenen en fantasiefiguren na te doen. Jonge kinderen vinden het bovendien erg leuk om leeftijdsgenootjes te zien, om zich daar aan te spiegelen.

- Herkenbare onderwerpen. Het thema van een programma moet direct aansluiten bij hun eigen ervaringen en hun eigen leefwereld.

- Emoties. Kleuters leren emoties te herkennen. Zoals 'blij', 'boos', 'verdrietig', 'eenzaam', oftewel:

'Kwestie van Lezen 7: Digitale kinderboeken' (Stichting Lezen, 2014) adviseert leerkrachten en pedagogisch medewerkers hoe ze (naast genieten van gedrukte boeken) optimaal kunnen profiteren van het grote aanbod van digitale verhalen. Inclusief handige tips!

tip!

Binnen het programma BoekStart in de kinderopvang wordt ook gewerkt met digitale prentenboeken op de groep. Vraag hiernaar bij de plaatselijke Bibliotheek. Vaak is hieraan een mediacoach verbonden, die kan adviseren en ondersteunen.

Stap 4

Blijf zelf op de hoogte!

Hoe handig ben je zelf met digitale media? Lees erover en verdiep je in de laatste ontwikkelingen! De leukste manier om goed wegwijs te raken in het enorme aanbod, is om zelf heel veel spelletjes uit te proberen. Vraag jezelf af welke toepassing een app, e-boek of site bij jou op de groep kan hebben. Sluit het aan bij een thema? Past het bij de fase waarin de kinderen zich bevinden? Zit er voldoende uitdaging in? Je kent zelf de groep goed en weet wat kan werken.

Spelend leren

Digitale media kunnen bijdragen aan de vijf ontwikkelingsgebieden die in de ontwikkelingspsychologie van jonge kinderen staan beschreven. Dat betekent overigens niet dat een kind altijd iets moet leren van het spelen met media. Spelen kan ook een doel op zichzelf zijn. Ook is men er inmiddels wel uit dat digitaal aanbod nooit in de plaats komt van 'echt' spelaanbod, waarbij kinderen kunnen onderzoeken, ruiken, proeven en voelen. Het is een waardevolle aanvulling.

Motorische ontwikkeling

Peuters kunnen soms op een natuurlijke manier al snel met een tablet overweg. Swipen en wegklikken gaat gemakkelijk. Veel apps en sites oefenen ook spelenderwijs de fijne motoriek, bijvoorbeeld met puzzels, tekenen en inkleuren. Andere spelletjes trainen de ooghandcoördinatie. Denk bijvoorbeeld aan een spelletje waarbij ze zo snel mogelijk de objecten van een bepaalde vorm of kleur moeten aanraken.

Cognitieve ontwikkeling

Verschillende theorieën gaan er vanuit dat de ontwikkeling van kinderen in stadia verloopt. Door

zulke theorieën weten we waar kinderen op een bepaalde leeftijd aan toe zijn. Makers van digitale media kennen deze theorieën ook en dus zie je regelmatig dezelfde spelvormen terug voor bepaalde leeftijden. Die spelvormen zouden dan een bijdrage leveren aan de cognitieve ontwikkeling. In digitale media voor kinderen van 2-4 jaar zijn dat bijvoorbeeld het kennismaken met of herkennen van cijfers en letters, 'matchen' (koppelen, zoals bij Memory) of op volgorde leggen.

Sociaal-emotionele ontwikkeling

Jonge kinderen zijn nog volop bezig met de ontwikkeling van

Op websites als mediasmarties.nl en kindmedia.nl kun je veel lezen over digitaal aanbod, mediawijsheid en de meerwaarde voor jonge kinderen.

tip!

het geweten, gevoelens, sociale ontwikkeling, de omgang met andere kinderen en egocentrisme. Veel van deze aspecten zijn terug te zien in verhalen en spelletjes. Denk bijvoorbeeld aan kusjes geven en kletsen met een figuurtje in een app. Of bijvoorbeeld het 'verzorgen' van digitale baby's of huisdieren.

Spelontwikkeling

Bij jonge kinderen verlopen de spelontwikkeling en de creatieve ontwikkeling via fantasie, tekeningen en spel. Er zijn veel apps en games die de creativiteit aanspreken en op deze manier bijdragen aan de spelontwikkeling.

Prentenboeken: liever papier of digitaal?

Digitale prentenboeken zitten vaak boordevol leuke interactieve elementen. Maar leren kinderen daar ook wat van? Hoogleraar Adriana Bus zet de voor- en nadelen op een rij.

Figuurtjes die tegen elkaar praten, bomen die bewegen en theedoeken die veranderen in wegvliegende vogels: veel digitale boeken zijn een waar leesavontuur. Kinderen zijn meteen verslingerd aan de interactieve mogelijkheden. Met hun vingers raken ze het liefst alle plaatjes aan. Toch leren kinderen uiteindelijk weinig van de meeste digitale prentenboeken, zegt Adriana Bus. 'Er zijn veel digitale boeken met hotspots. Raak je zo'n hotspot aan, dan zie je of hoor je een verrassend effect. Hotspots die niets met het verhaal te maken hebben, dragen niet bij verhaalbegrip en leesplezier.' Hoe moet een kind begrijpen waarom de bomen opeens gaan bewegen, als het verhaal daar niet over gaat?

Multitasken

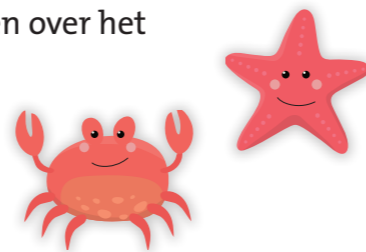
Kinderen moeten in zulke boeken

Adriana Bus is hoogleraar aan de Universiteit van Stavanger in Noorwegen en honorary professor aan Eötvös Loránd Universiteit in Boedapest, Hongarije. Ze doet onderzoek naar leren lezen met digitale boeken.

voortdurend schakelen tussen verhaal en hotspots, vertelt Bus. Dat betekent dat ze meerdere dingen tegelijk doen. In feite zijn ze aan het multitasken. En dat is moeilijk voor jonge kinderen. 'Kinderen slagen er niet in het verhaal los te koppelen van de hotspots en snappen dan de verhaallijn niet meer.'

Zulke boeken zijn ook ongeschikt om samen te lezen. Kinderen willen met hun vingers overal aanzitten. Ouders willen graag het verhaal lezen. Dat zorgt voor irritaties. 'Jonge kinderen hebben contact met de computer, in plaats van met de ouders. Zij willen de spelletjes spelen. Dat werkt niet als ouders willen voorlezen en met hun kind willen praten over het

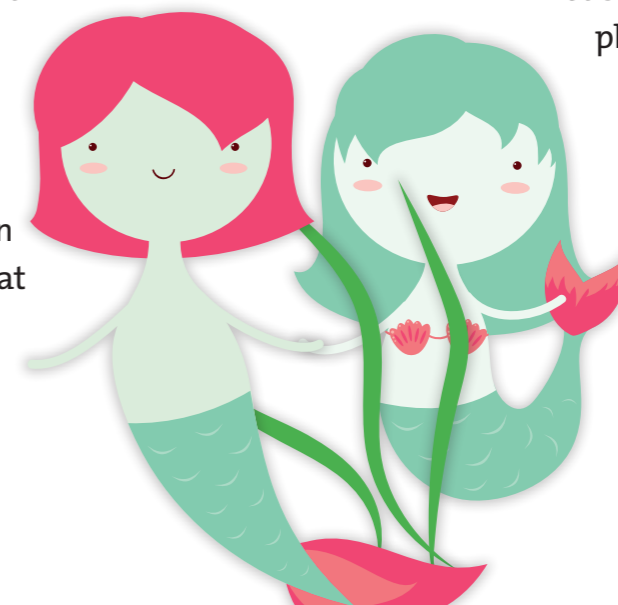
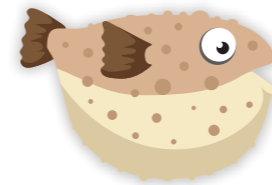

verhaal.' Veel opvoeders kiezen daarom liever voor papieren boeken, omdat kinderen door al die interactieve mogelijkheden alleen maar worden afgeleid. En dat zou ten koste gaan van verhaalbegrip en leren van woordjes.

Goede boeken

Het is voor kinderen die veel woorden nog niet begrijpen, moeilijk om het verband te snappen tussen illustraties en een verhaal. Er is zoveel te zien in een prentenboek. Welk detail hoort bij het verhaal? Pedagogisch medewerkers en ouders hebben dan de lastige taak om alleen die specifieke dingen aan te wijzen en toe te lichten.

Volgens hoogleraar Bus zijn er gelukkig wel degelijk digitale prentenboeken die het begrijpen van teksten op een heel goede manier ondersteunen. Daarin is bijvoorbeeld alleen een animatie te zien, wanneer het belangrijk is voor het verhaal. Op het moment dat de tekst zegt dat de apen door de bomen zwieren, zoomt de camera daarop in. 'Goede digitale boeken helpen zo non-verbale informatie aan de tekst te koppelen. Beweging en muziek sluiten aan bij wat de tekst vertelt.'

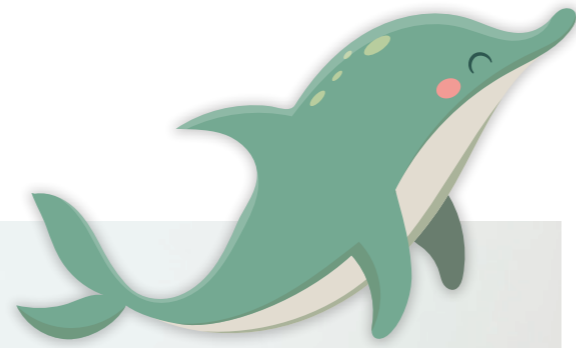
Verlegen

Bus noemt het prentenboek 'Beer is op Vlinder' van Annemarie van Haeringen als voorbeeld van een goed digitaal boek. 'Beer wil vlinder vertellen wat hij voor haar voelt, maar hij is verlegen en struikelt over z'n woorden. Het digitale prentenboek laat veel beter dan het gedrukte prentenboek zien wat er met Beer gebeurt als hij tegen Vlinder praat. Je ziet hoe hij zijn poot ongemakkelijk beweegt en hoe zijn hoofd langzaam rood kleurt. Op de achtergrond is onverstaaanbaar gemummel van Beer te horen. Deze visuele en auditieve beelden helpen, beter dan het statische plaatje in het papieren boek, om een voorstelling van de gebeurtenissen bij de verhalende tekst te maken en moeilijke woorden als 'verlegen' te begrijpen.'

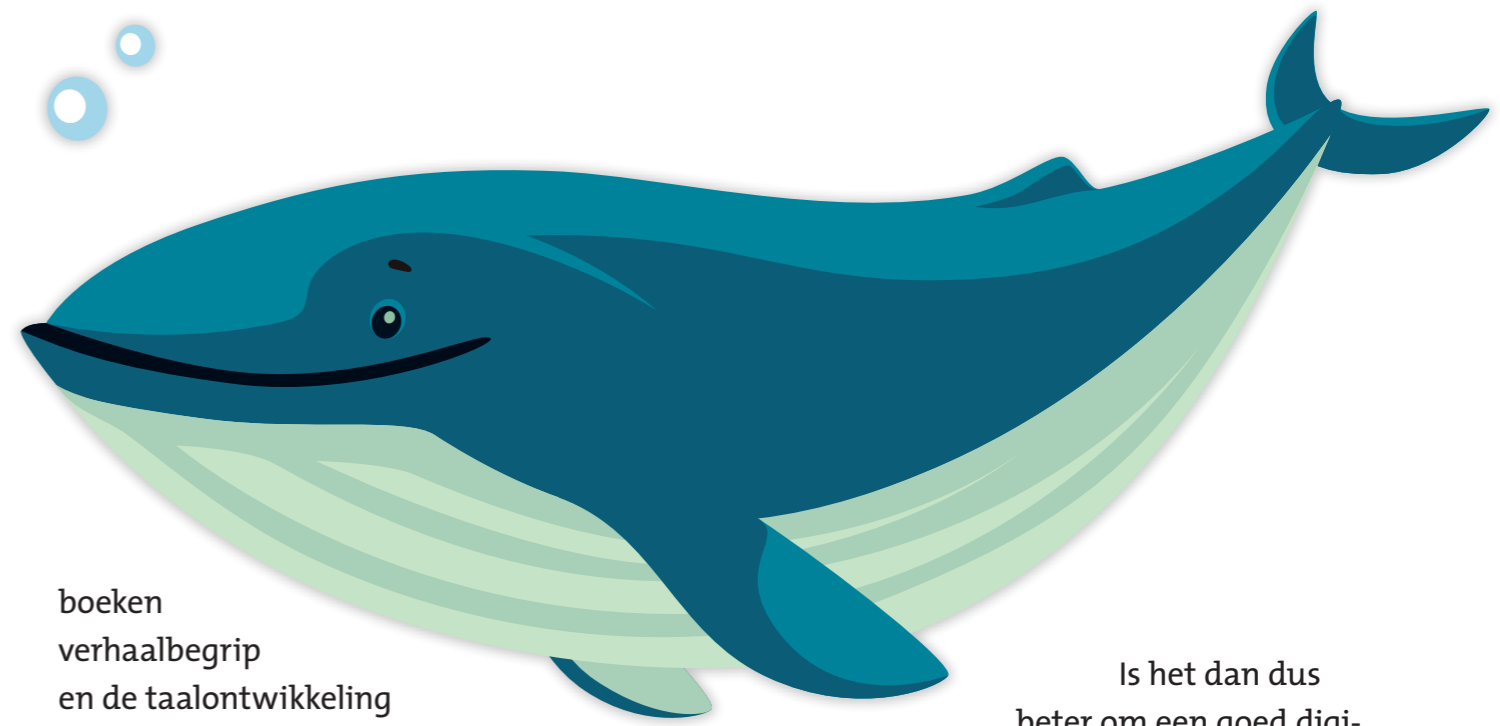
Hints

Geanimeerde boeken met beweging en de mogelijkheid om in te zoomen, geven kinderen meer hints om moeilijke woorden aan beelden te koppelen. Dat lukt beter dan met boeken met stilstaande platen. Muziek wordt gebruikt om een verdrietige of blijde gebeurtenis in het verhaal te accentueren. Op deze manier kunnen digitale

Een goed digitaal prentenboek ...
 ... heeft niet te veel toeters en bellen,
 maar gebruikt extraatjes om het
 verhaal te ondersteunen
 ... is meeslepend en houdt de
 aandacht van een kind vast
 ... laat muziek en beeld aansluiten bij
 het verhaal
 ... heeft een positief effect op het
 taalbegrip van een kind
 ... is heel erg leuk om samen (voor) te
 lezen!

boeken
 verhaalbegrip
 en de taalontwikkeling
 ondersteunen.

In een aantal studies vergeleek Bus deze boeken met het voorlezen van papieren boeken. Digitale boeken bleken beter te helpen om de belangrijkste gebeurtenissen uit de tekst te begrijpen dan 'gewone' gedrukte boeken met platen. Kinderen onthielden details beter. En ze leerden beter nieuwe woorden, bijvoorbeeld in zinnen als 'een aap zwiert door de bomen', 'een vuur wordt aangewakkerd' en 'iemand krijgt een standje'.

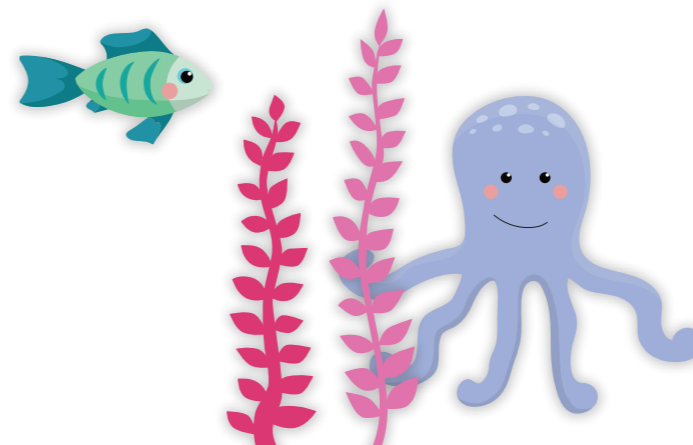
'Multimedia in de vorm van geanimeerde beelden die nauw aansluiten bij de tekst, hebben een positief effect op verhaalbegrip en taalontwikkeling', concludeert Bus. Ze vertelt dat in het bijzonder kinderen die een tweede taal moeten leren, veel baat hebben bij multimedia. Net als kinderen uit laag-opgeleide gezinnen, die moeite hebben met taal.

Is het dan dus
 beter om een goed digi-
 taal boek te kiezen voor het voor-
 lezen dan een gewoon een boek? Dat kun
 je zo niet zeggen, stelt Bus. 'Een goed digi-
 taal boek is beter als het om taal en begrip
 gaat. Maar natuurlijk gebeurt er meer als
 een ouder of pedagogisch medewerker een
 boek voorleest. Dan is er bijvoorbeeld ook
 emotioneel contact.'

Vervelen

Kwalitatief goede digitale prentenboeken met multimedia hebben nog een voordeel. Ze weten heel goed de aandacht van kinderen vast te houden. Het beeld zoomt in op onderdelen van de illustratie die op dat moment in de tekst de aandacht vragen. En leidt op deze manier de visuele aandacht van het kind door de illustratie.

Deze prentenboeken vervelen minder snel dan gewone papieren boeken. 'Een goed multimediboek is meeslepend. Van de leuke muziekjes tot de bewegingen. Zo'n boek willen kinderen zelfs een vierde keer nog wel lezen. En steeds ontdekken ze weer wat nieuws!'

Peuters en 'nieuwe' media

Een voorleesmoment voor de allerkleinsten tot 4 jaar is vaak een voor de hand liggende activiteit voor een peuter- of kinderopvang. Het gebruik van media is iets waar vaak niet aan wordt gedacht of juist bewust niet wordt gebruikt. Terwijl de mogelijkheden eindeloos zijn. De lees-mediaconsulent van de Bibliotheek kan hierbij helpen om de mogelijkheden te ontdekken en op een positieve manier 'nieuwe' media in te zetten.

Wanneer het onderwerp media-opvoeding bij peuters ter sprake wordt gebracht, reageren pedagogisch medewerkers soms nog met weerstand op het gebruik van tablets in de groep. Ze vinden dat kinderen er vaak thuis al genoeg achter zitten en dat ze op de opvang zitten om juist contact te hebben met andere kinderen. Het is interessant om het gesprek dan te richten op de vorm en het doel van het inzetten van media; wordt het gebruikt als 'oppas' of wordt het ingezet als interactief speelmoment?

Wanneer je samen op de tablet een interactief spelletje speelt of samen een digitaal

Marleen van Bezooijen is lees-mediaconsulent voor de doelgroep 0-6 jaar. Zij is werkzaam bij Bibliotheek West-Brabant in Roosendaal en verantwoordelijk voor de contacten met de peuter- en kinderopvang.

prentenboek leest, creëer je juist een gezellig en interactief moment met de kinderen. Net zoals je dit doet met het lezen van een boekje. Het medium dat je gebruikt is alleen anders.

Toepassen in de praktijk

De angst voor het gebruik van media in een groep kan worden weggenomen door het voor te doen, zo heeft Marleen ervaren. 'Zo is er een mooi voorbeeld van een kinderdagverblijf die nog terughoudend was in het inzetten van een tablet in de groep. Maar deze kinderopvang heeft toch de ruimte gegeven om het een keer te probe-

ren. Bij een voorleesactiviteit op deze locatie heb ik een leuke, leerzame en interactieve app gebruikt.

Net zoals bij boekjes geldt bij apps ook dat het belangrijk is dat de app goed aansluit bij de leeftijd. Na het voorlezen van het boek ben ik samen met een klein groepje aan de slag gegaan op de tablet. De app was een aanvulling op het voorgelezen prentenboek.

In de groep zaten twee kinderen met een ontwikkelingsachterstand. Deze kinderen vonden het gebruik van de tablet erg leuk en deden actief mee. Dit was een verrassing voor de leidsters, zij hadden de kinderen nog niet eerder zo actief zien meedoen aan een groepsactiviteit.

De vanzelfsprekende aantrekkingskracht van een tablet op de peuters, zorgde juist voor een grote betrokkenheid. Door het spelen op de tablet goed te begeleiden en af te stemmen op de leeftijd en het onderwerp, ontstond er een leerzaam en interactief moment. De kinderen luisterden naar de app, samen voerden we opdrachten uit en door de beweging en het geluid bleven ze betrokken. Daarna hebben we samen gepraat over wat we hadden gezien en gehoord. Hierdoor werd de betrokkenheid en interactie vergroot.

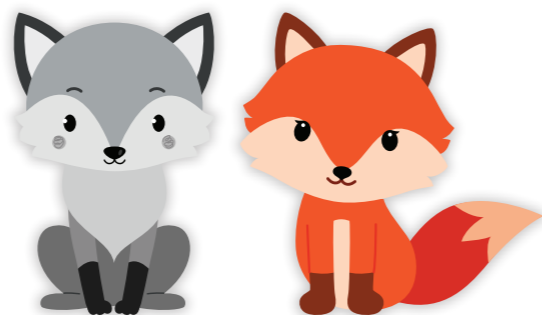
De pedagogisch medewerkers vonden dit moment zo bijzonder dat zij nieuwe media vaker willen inzetten en vragen regelmatig om advies'.

Voorlezen en spelen met media

Bibliotheek VANnU geeft op een eenvoudige manier meer bekendheid aan het thema mediaopvoeding. 'Dit doen we door er maandelijks aandacht aan te besteden tijdens de voorleesuur in de vestigingen. De ene keer gaan we knutselen met 'echte' materialen, de andere keer gaan we creatief aan de slag met 'virtuele' materialen of we doen het allebei.

Naar aanleiding van de activiteit gaan we in gesprek met de ouders. Samen met de kinderen ontdekken de ouders de mogelijkheden. Vaak zien ouders de tablet of smartphone als een zoethouder, maar tegelijkertijd ook als onnodig of onveilig. Zeker als kinderen ouder worden is het steeds moeilijker om restricties op te leggen. Tijdens de voorleesuur laten we zien hoe andere media, naast het boek, op een positieve manier ingezet kunnen worden. En dat andere media ook creatief, educatief en stimulerend kunnen zijn.

Bij nieuwe media is het dan vooral belangrijk, net zoals bij het boek, dat het passend is bij de leeftijd. De Bibliotheek adviseert ouders welke apps zij kunnen gebruiken bij verschillende thema's. Net zoals het adviseren en het geven van tips over boeken, doen we dit ook met de voorlichting over apps, websites, films et cetera.

Het belangrijkste advies dat we geven is om zo veel mogelijk sámen te doen en daarnaast om te zorgen voor een balans tussen schermtijd en schermvrije tijd.

Kinderen hebben hun ervaringen in het echte leven hard nodig. Omgaan met anderen, proeven, voelen, uitproberen in het echt. We zouden het ook niet goed vinden als kinderen de hele dag alleen maar boekjes zouden lezen! Toch?’

Samenwerking

Mediaopvoeding is een veelomvattend thema en vraagt van diverse kanten aandacht. Samenwerking tussen verschillende partijen is voor dit onderwerp, net zoals bij leesbevordering, van groot belang. Verschillende organisaties kunnen hierin elkaar aanvullen en naar elkaar doorverwijzen.

‘De samenwerking met de kinderopvang en het consultatiebureau is voor de Bibliotheek vanzelfsprekend en ook dit onderwerp wordt hier op de agenda gezet. Toch is er nog veel winst te behalen. Het bereiken van de ouders is een groot aandachtspunt. Hier is een taak weggelegd voor de Bibliotheek, kinderopvang, de gemeente en het consultatiebureau. Vaak weten ouders niet goed waar ze terecht kunnen met hun vragen en kunnen ze hun vraag nog niet goed formuleren.

‘Het in gesprek gaan met ouders en het doorverwijzen naar de juiste partijen zien

we als een belangrijke taak voor de Bibliotheek. De Bibliotheek is een laagdrempelige en informele plek waar ouders en organisaties met mediaopvoeding in aanraking kunnen komen. We gaan steeds op zoek naar mogelijkheden om de verschillende partijen bij elkaar te brengen.

‘Via de kinderopvang betrekken we bijvoorbeeld de ouders door te laten zien wat de kinderen hebben meegemaakt tijdens de ‘media’ activiteit. Na afloop van een activiteit bij een peuter- of kinderopvang krijgen de kinderen de informatie mee naar huis met uitleg over wat ze precies hebben gedaan. Ook leggen we uit hoe ze hier thuis verder mee aan de slag kunnen. Zo kunnen de ouders dit ook met de kinderen bespreken of zelf mee aan de slag gaan.

‘Als ze vervolgens nog een keer met dit onderwerp in aanraking komen via het consultatiebureau en in de Bibliotheek versterkt dit de (positieve) aandacht voor mediaopvoeding. De Bibliotheek kan hierin een ondersteunende en verbindende rol in spelen.’

De MediaDiamant

Media zijn voor ouders net zo'n belangrijk onderdeel van het opvoeden als bijvoorbeeld gezonde voeding en bewegen. Een soort schijf van vijf voor mediaopvoeding zou volgens ouders heel welkom zijn, zo bleek uit het Iene Miene Media onderzoek van 2016. Dus lanceerde Netwerk Media-wijsheid de MediaDiamant, ontwikkeld door Nederlandse experts in media-opvoeding: een wegwijzer met vijf kanten die samen de belangrijkste onderdelen van mediaopvoeding vormen, vol met handige tips. Om media op een actieve manier op te pakken in de opvoeding van kinderen van 0 tot 18 jaar.

Vijf kanten van de mediadiamant

1 Bezig zijn met media zorgt voor plezier. Samen op de bank een voetbalwedstrijd of favoriete serie kijken. Een leuk voorleesboek vlak voor bedtijd. In een game met vrienden raadsels oplossen en ervoor zorgen dat jullie team wint. Skypen met opa en oma die

op vakantie zijn. Laten zien wie je bent en wat je kunt via sociale media, vlogs, blogs en filmpjes. Je kunt samen met je kind YouTube filmpjes opzoeken over hoe je iets in elkaar knutselt of een muziekinstrument kunt bespelen.

Veel opvoedvragen van ouders gaan over het media-gebruik van hun kinderen. Leren ze nu eigenlijk wel iets van een scherm? Vanaf welke leeftijd is het oké om mijn kind een eigen mobieltje te geven? Hoe voorkom ik dat mijn kind online mensen met kwade bedoelingen tegenkomt? Moet mijn kind in plaats van het achter een scherm zitten niet gewoon buitenspelen of een boek lezen? Als ouders wil je je kind goed begeleiden, maar weet je niet altijd hoe. De MediaDiamant geeft hiervoor praktische tips en informatie.

Samen genieten van media is leuk en leerzaam. Maak bijvoorbeeld zelf een filmpje met Stop Motion of Animoto.

tip!

2

Wanneer je kind bezig is met media wil je wel dat dit veilig is. Je wil niet dat je kind online nare mensen tegenkomt of ongeschikte dingen te zien krijgt. Of te maken krijgt met cyberpestten of virtuele diefstal. Bij jonge kinderen kun je nog veel doen met filters. Jonge kinderen gebruiken meestal de telefoon of tablet van hun ouders: kijk dus goed wat daarop geïnstalleerd is of wat in de zoek-

geschiedenis staat. Kijk mee en leg uit wat er op het scherm te zien is. Vanaf de basisschool gaat je kind media ook steeds meer op andere plekken gebruiken en op momenten waar jij er niet bij bent, bijvoorbeeld op school en bij vriendjes. Regelmatig samen praten over wat je kind ziet, vragen of er geen vervelende dingen gebeuren en goede afspraken maken over hoe je je online gedraagt en wat je kunt doen mocht het mis gaan, werkt dan het beste.

3

Samen met je kind met media bezig zijn zorgt voor extra plezier, maar ook voor meer veiligheid.

Wanneer je kind op voetbal zit of een muziekinstrument speelt, sta je ook langs de lijn of ga je naar een optreden kijken. Eigenlijk niet meer dan logisch om dan ook af en toe mee te kijken naar wat je kind op een scherm allemaal maakt en doet. Wat is je favoriete YouTube filmpje? Het mooiste dat je gebouwd hebt in Minecraft?

Je allerleukste app? Wanneer het heel gewoon is om samen over media te praten, wordt het voor je kind ook makkelijker om te vertellen over online ervaringen die minder leuk zijn.

tip!

Samen bezig zijn met media gaat ook over het goede voorbeeld geven: hoe vaak kijk jij op je telefoon? Gaat je mobieltje mee aan tafel? Je kind ziet hoe jij media gebruikt en doet dit, bewust of onbewust, na. Eens nagaan hoe vaak je per dag eigenlijk op je telefoon kijkt? Installeer bijvoorbeeld de app Checky om erachter te komen.

tip!

Op de website mediaopvoeding.nl geven deskundigen een antwoord op allerlei vragen over kinderen en media. Hoe voorkom ik dat mijn kind scheldwoorden van televisie overneemt? Wat moet ik doen als mijn kind porno heeft gezien? Mijn kind wordt online gepest, en nu? Staat je vraag er niet bij, dan kun je hem online stellen aan een panel van deskundigen.

4

Het kan best lastig zijn om als ouder de **inhoud** van het enorme aanbod aan apps, games en sociale media te beoordelen. Hoe weet je nu of media geschikt zijn voor je kind? En van welke media je kind nu wel of niet iets kan leren? Het werkt het allerbeste wanneer je dingen zelf bekijkt en uitprobeert. Bijvoorbeeld door zelf lid te worden van sociale media om te kijken hoe het werkt, al is het maar voor één dag. Of door reviews en reacties van andere ouders op te zoeken of te vragen, bijvoorbeeld op ouders.nl. En door gebruik te maken van websites die de leukste en beste apps en games bij elkaar hebben verzameld, zoals mediasmarties.nl of cinekid.nl/applab.

tip!

Wanneer je van tevoren voor jezelf een checklist maakt, kun je nog gericht op zoek gaan naar geschikte media voor je kind.

- **Waar** ben je naar op zoek? Iets waar je kind van kan leren? Creatief mee bezig kan zijn? Plezier mee kan maken?
- In welke **fase** zit je kind? Bijvoorbeeld cijfers of letters leren, muziek maken, verhalen verzinnen.
- **Wat** vind je kind leuk? Bijvoorbeeld dat er een bekend figuur als Nijntje in zit of een muzikidool.

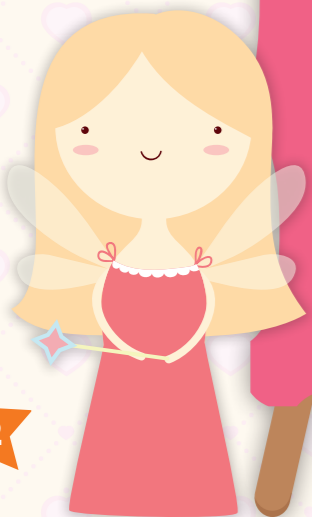

5

Wat moet ik doen als mijn kind maar blijft zeuren over dat scherm? Hoeveel schermtijd moet ik per dag aanhouden? En wat als mijn kind zich gaat vervelen zodra dat scherm uit gaat? Veel ouders maken zich zorgen over de tijd die hun kind op het scherm doorbrengt. Dit komt ook door alle nieuwsberichten over de schadelijke effecten van media op de ontwikkeling van kinderen en mogelijke gezondheidsrisico's als slechte ogen, overgewicht en slaapproblemen. Het is vooral belangrijk dat er een goede **balans** blijft bestaan en je kind niet alleen maar op een scherm bezig is. Buitenspelen, sporten, slapen en dingen ontdekken in het 'echte leven' zijn belangrijk voor je kind.

Krista Okma is gepromoveerd opvoedexpert. Ze houdt zich bezig met verschillende opvoedthema's, waaronder mediaopvoeding. Krista was co-auteur van de mediatoolbox van het NJi (2015) en co-creator van de MediaDiamant (2017).

Wanneer je je zorgen maakt over het mediagebruik van je kind, kan het helpen om goed te kijken naar hoe het verder met je kind gaat. Is je kind gezond en slaapt hij goed? Heeft je kind vrienden op school en in de buurt? Hoe gaat het op school? Heeft je kind nog andere

interesses en hobby's? Ook op het moment zelf zie je het vaak al snel genoeg als het mediagebruik genoeg is geweest voor die dag: kinderen gaan onderuit hangen, ruzie met elkaar maken over wie er op het scherm mag of hoe het gaat in het spel. De lol is er vanaf, dus

hoogste tijd om iets anders te gaan doen. Mediagebruik vlak voor het slapen gaan is overigens nooit een goed idee: kinderen raken overprikkelend en het blauwe licht van een klein scherm verstoort onze slaaphormonen.

Meer informatie:

mediawijsheid.nl/mediadiamant (voor ouders en opvoeders)

mediawijzer.net/mediadiamant (voor professionals)

Digitale prentenboeken en apps

Peuters zijn vaak dol op boekjes en voorlezen. Een app of digitaal prentenboek kan een boekje lezen nóg aantrekkelijker maken! Daarin verschijnen verhalen als een filmpje op het scherm. Het zijn bestaande prentenboeken, waar bewegende plaatjes, stemmen en muziek bij zijn gemaakt. Dat geeft plezier én het is goed voor de taalontwikkeling.

Wisselwerking

Door samen met een kind de beelden op het scherm te bekijken en later het boek er weer bij te pakken, ontstaat er een goede wisselwerking. Onderzoek heeft

aangetoond dat digitale prentenboeken en apps de woordenschat vergroten en bijdragen aan het verhaalbegrip. Boeken lezen en bewegende beelden kunnen elkaar daarbij versterken. Kinderen leren een boekfiguurtje kennen via computer of app, waardoor de herkenbaarheid van de boeken groter wordt.

Iets extra's

In een gedigitaliseerd prentenboek of app wordt regelmatig extra aandacht besteed aan een moeilijk woord. Als bijvoorbeeld in het verhaal staat dat Bang Mannetje bang is, hoor je een trilling in zijn stem. Zo leert een kind het woord 'bang' beter begrijpen. Aan het slot van een digitaal prentenboek worden korte stukjes uit het verhaal herhaald, waar vragen over worden gesteld. Aan de antwoorden van het kind kun je merken of het alles goed heeft begrepen.

Websites

Jeugdbibliotheek.nl is een website waar je allerlei voorleesfilmpjes, e-books en luisterboeken vindt, ingedeeld per leeftijdscategorie. Met een Bibliotheekabonnement kun je direct vanuit huis lenen.

Je vindt er:

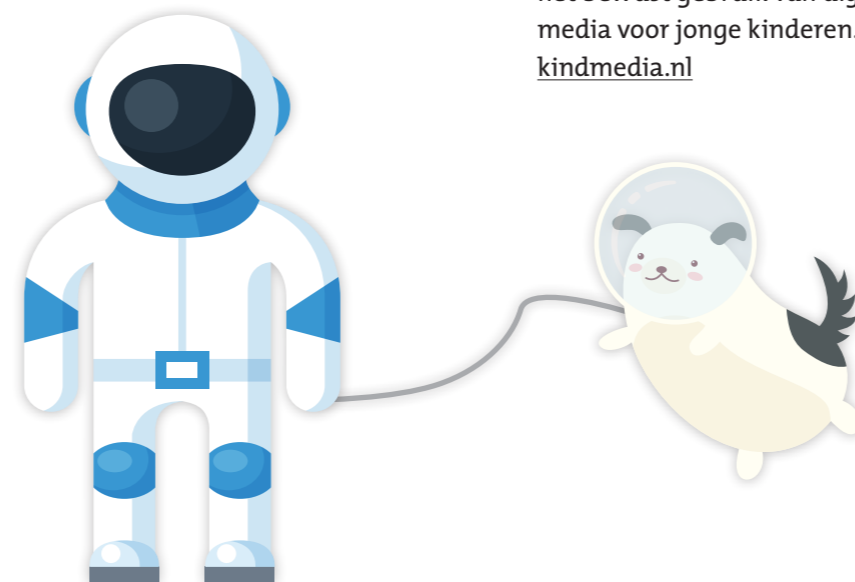
Voorleesfilmpjes: geanimeerde, voorgelezen prentenboeken. jeugdbibliotheek.nl/voorleesfilmpjes

E-books: digitale boeken die je kunt lezen via de app van de online Bibliotheek, op je tablet, of direct op je e-reader. o-6.jeugdbibliotheek.nl/lezen/alle-boeken-e-books.html

Luisterboeken: voorgelezen boeken zonder beeld. Via de app van de online Bibliotheek kun je luisteren naar diverse boeken. o-6.jeugdbibliotheek.nl/lezen/luisterbieb.html

Bereslim is een website die interactieve animatiefilms biedt van bekende prentenboeken voor kinderen vanaf 3 jaar. De filmpjes zijn met en zonder opdrachten te bekijken in de bibliotheek. Bibliotheekleden kunnen na inloggen de filmpjes ook thuis bekijken. Scholen en kinderopvanglocaties kunnen zelf een abonnement afsluiten op Bereslim. bereslim.nl

Schooltv is een beeldbank met geanimeerde prentenboeken, voor iedereen vrij toegankelijk en direct te bekijken. De Bibliotheek maakt een link met het fysieke boek. o-6.jeugdbibliotheek.nl/lezen/voorleesfilmpjes/schooltv-voorlees-filmpjes.html

Waar vind je wat?

De Voorleeshoek is een online platform voor kinderen van 0-10 jaar. Iedere week komen er vier filmpjes online: voorgelezen verhalen met de prenten en muziek. Je kan de voorleesfilmpjes in de Bibliotheek bekijken. Bibliotheekleden kunnen de filmpjes ook thuis bekijken. Scholen en kinderopvang kunnen zelf een abonnement afsluiten. devoorleeshoek.nl

Mediasmarties beoordeelt media voor kinderen tot 12 jaar, waaronder apps met boekfiguurtjes. mediasmarties.nl

Apps

Apps zijn te krijgen via de App Store en Google Play. Ook uitgeverijen bieden hier apps aan, bijvoorbeeld uitgeverij Gottmer. Elk jaar wordt van het Prentenboek van het Jaar een app gemaakt, die verschijnt tijdens De Nationale Voorleesdagen in januari.

Informatie

Kind & media is een website met informatie, kennis en inspiratie gericht op de professional voor het bewust gebruik van digitale media voor jonge kinderen. kindmedia.nl

Het Sprekend Boek is een website voor gehandicapte kinderen die niet zelfstandig een boek kunnen vasthouden en lezen. Daar zijn ook prentenboeken bij. Met een abonnement krijg je toegang. hetsprekendboek.nl

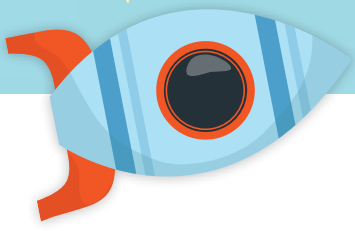
Cinekid Applab biedt ouders een selectie van apps die door Cinekid onafhankelijk beoordeeld zijn en aanbevolen, als hulpmiddel om mooie, creatieve, artistieke, veilige en kwalitatieve apps te vinden voor kinderen. cinekid.nl/applab

Kwestie van lezen 7: Digitale kinderboeken is een brochure van Stichting Lezen met onderzoek en praktische tips voor leerkrachten en pedagogisch medewerkers. lezen.nl/nl/publicaties/kwestie-van-lezen-deel-7-digitale-kinderboeken

MediaDiamant is een wegwijzer over mediaopvoeding. Deze wegwijzer is ontwikkeld door Netwerk Mediawijsheid en verschillende experts in mediaopvoeding. mediawijzer.net/mediadiamant

Fundels zijn multimediale pakketten rond geanimeerde prentenboeken voor kinderen van 3 tot 7 jaar. Titels zijn aan te kopen via de Fundels-app in de App Store en Google Play. fundels.com

Mediaopvoeding is een website waarop deskundigen antwoord geven op al uw vragen over kinderen en media. mediaopvoeding.nl

Mediaopvoeding via BoekStart in de kinderopvang

Kinderen van nu zijn de zogenoemde digital natives. Zij groeien van jongs af aan op met smartphones, tablets en computers. Het is daarom belangrijk dat jonge kinderen goed begeleid worden in het omgaan met digitale media.

Sinds de invoering van BoekStart, het leesbevorderingsprogramma voor 0-4 jaar, werken veel kinderopvangorganisaties samen met de Bibliotheek. BoekStart voor baby's laat jonge kinderen en hun ouders plezier in lezen ervaren. BoekStart in de kinderopvang heeft zowel aandacht voor leesbevordering als aandacht voor het inzetten van digitale prentenboeken en kinderboekenapps bij peuters. Onderzoek wijst uit dat boeken en digitale media elkaar versterken. Daarom is goed gebruik van digitale media bij de doelgroep 2-4 jaar, naast het lezen van boeken, belangrijk.

Deze brochure geeft pedagogisch medewerkers handvatten om jonge kinderen te begeleiden bij digitale ontwikkelingen én ouders advies te geven over hoe digitale media

het best kunnen worden gebruikt. Samen met tips over welke digitale media educatieve waarde hebben.

De landelijke organisatie van BoekStart is in handen van Stichting Lezen en de Koninklijke Bibliotheek die BoekStart uitvoeren in opdracht van het Ministerie van Onderwijs, Cultuur en Wetenschap (OCW).

Voor meer informatie:
boekstartpro.nl

Websites rond mediaopvoeding
cubiss.nl/samen-wijs-met-media

kindmedia.nl

mediaopvoeding.nl

mediasmarties.nl

mediaukkedagen.nl/digiabcd

mediawijsheid.nl (voor ouders en opvoeders)

mediawijzer.net (voor professionals)
nji.nl/mediaopvoeding

